

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 336.71:338.23:336.02

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18023433>

**Ризик-менеджмент на фінансових ринках: нові виклики та регуляторні
підходи**

Дереза Вячеслав Миколайович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічного аналізу і фінансів, Національний технічний університет Дніпровська політехніка, проспект Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005,

<https://orcid.org/0000-0003-1875-4743>

Сорока Ростислав Степанович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи, Національний лісотехнічний університет України, вулиця Генерала Чупринки, 103, м. Львів, 79057,

<https://orcid.org/0000-0001-5630-8846>

Гаврилюк Віта Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедра фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Подільський державний університет, вулиця Шевченка, 12, м. Кам'янець-Подільський, 32316,

<https://orcid.org/0000-0002-4685-5544>

Прийнято: 05.12.2025 | Опубліковано: 22.12.2025

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена ускладненням фінансових ринків, трансформацією ринку цінних паперів і фондового ринку,

цифровізацією фінансових послуг та посиленням ролі інституційних інвесторів, що змінює механізми формування фінансових ризиків і знижує ефективність традиційних підходів до їх оцінювання. У цих умовах ризики дедалі частіше мають відкладений і системний характер, що потребує оновлення практик ризик-менеджменту й регуляторних механізмів забезпечення фінансової стабільності.

Метою статті є теоретико-прикладне обґрунтування підходів до ризик-менеджменту на фінансових ринках з урахуванням структурних змін ринку цінних паперів, розвитку фондового ринку та трансформації діяльності банків, фінансових інститутів і пенсійних фондів у сучасному регуляторному середовищі.

Методи дослідження застосовано для аналізу взаємозв'язків між структурними зрушеннями фінансових ринків і процесами накопичення ризиків, а також для виявлення відкладених і системних ризикових ефектів у діяльності фінансових інститутів і пенсійних фондів.

Результати дослідження свідчать, що досліджено особливості формування ризиків на фінансових ринках у періоди структурних змін; встановлено зміщення ризику з рівня окремих фінансових інструментів на рівень фінансових процесів і портфельних рішень; доведено, що трансформація фінансових послуг розмиває межі між фінансовими, операційними та технологічними ризиками; виявлено роль пенсійних фондів як накопичувачів довгострокових і міжпоколінних фінансових ризиків.

Висновки полягають у тому, що обмеженість методів оцінювання ризиків і неузгодженість регуляторних підходів знижують превентивний потенціал ризик-менеджменту та сприяють прихованому накопиченню системних дисбалансів на фінансових ринках. Обґрунтовано доцільність переходу до інтегрованих сценарних і процесно орієнтованих моделей управління ризиками.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням комплексних методів оцінки відкладених ризиків, удосконаленням

макропруденційних інструментів та поглибленням аналізу ролі інституційних інвесторів у довгостроковому перерозподілі фінансових ризиків.

Ключові слова: цінні папери, фондовий ринок, банки, фінансові послуги, фінансові інститути, пенсійні фонди.

Risk management in financial markets: new challenges and regulatory approaches

Dereza Viacheslav

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Analysis and Finance, Dnipro University of Technology, Dmytro Yavornytskyi Avenue, 19, Dnipro, 49005, <https://orcid.org/0000-0003-1875-4743>

Soroka Rostyslav

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Finance and Hospitality Management, National Forestry University of Ukraine, General Chuprynyk Street, 103, Lviv, 79057, <https://orcid.org/0000-0001-5630-8846>

Havryliuk Vita

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Podillia State University, Shevchenko Street, 12, Kamianets-Podilskyi, 32316, <https://orcid.org/0000-0002-4685-5544>

Abstract: The relevance of the study is due to the complexity of financial markets, the transformation of the securities market and the stock market, the digitalization of financial services and the strengthening of the role of institutional investors, which changes the mechanisms of financial risk formation and reduces the

effectiveness of traditional approaches to their assessment. In these conditions, risks are increasingly often of a delayed and systemic nature, which requires updating risk management practices and regulatory mechanisms to ensure financial stability.

The purpose of the article is to provide theoretical and practical justification for approaches to risk management in financial markets, taking into account structural changes in the securities market, the development of the stock market and the transformation of the activities of banks, financial institutions and pension funds in the modern regulatory environment.

The research methods were used to analyze the relationships between structural shifts in financial markets and the processes of risk accumulation, as well as to identify delayed and systemic risk effects in the activities of financial institutions and pension funds.

The results of the study indicate that the peculiarities of risk formation in financial markets during periods of structural changes have been investigated; a shift in risk from the level of individual financial instruments to the level of financial processes and portfolio decisions has been established; it has been proven that the transformation of financial services blurs the boundaries between financial, operational and technological risks; the role of pension funds as accumulators of long-term and intergenerational financial risks has been revealed.

The conclusions are that the limitations of risk assessment methods and the inconsistency of regulatory approaches reduce the preventive potential of risk management and contribute to the hidden accumulation of systemic imbalances in financial markets. The feasibility of transitioning to integrated scenario and process-oriented risk management models has been substantiated.

Prospects for further research are related to the development of comprehensive methods for assessing deferred risks, improving macroprudential instruments and deepening the analysis of the role of institutional investors in the long-term redistribution of financial risks.

Keywords: securities, stock market, banks, financial services, financial institutions, pension funds.

Постановка проблеми. Функціонування фінансових ринків відбувається в середовищі постійної невизначеності, де ризики виникають не лише як наслідок економічних циклів, а й у результаті інституційних зрушень, змін регуляторних режимів і трансформації фінансових інструментів. Динаміка капітальних потоків, зростання ролі похідних фінансових інструментів, активне використання алгоритмічних і цифрових технологій формують поле підвищеної складності, у межах якого класичні уявлення про керованість ризику поступово втрачають аналітичну визначеність.

У практичній діяльності фінансових установ ризик-менеджмент часто поєднує формалізовані процедури з інтуїтивними управлінськими рішеннями, що знижує відтворюваність результатів і посилює залежність від ситуативних чинників. Реакція на ринкові коливання нерідко має запізнений характер, тоді як регуляторні вимоги орієнтовані на виконання нормативів, а не на виявлення прихованих загроз. За таких умов накопичення ризиків відбувається поза межами стандартних моделей контролю, що ускладнює попередження дестабілізаційних процесів.

Наукові дослідження у сфері фінансових ризиків зосереджуються переважно на окремих видах ризику або інструментальних методах їх вимірювання, тоді як цілісне осмислення взаємозв'язків між ринковою поведінкою, інституційними обмеженнями та регуляторними впливами залишається фрагментарним. Водночас практичні завдання фінансової політики потребують таких аналітичних підходів, які дозволили б поєднати мікрорівень управління ризиками з макрорівнем забезпечення стабільності фінансової системи. У цьому площинному перетині наукових і прикладних аспектів формується проблемне поле ризик-менеджменту, визначаючи необхідність подальших досліджень і методологічного пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд сучасних досліджень за темою дає змогу виокремити чотири взаємопов'язані наукові напрями, що відображають трансформацію підходів до ідентифікації, оцінювання та регулювання фінансових ризиків в умовах структурних змін економіки, цифровізації та посилення вимог сталого розвитку. Перший науковий напрям пов'язаний із макрофінансовим та інституційним осмисленням ризик-менеджменту в умовах структурних трансформацій економіки та зростання ролі державної фінансової політики. У роботі С. В. Петрухи та Н. М. Петрухи фінансові ризики розглядаються крізь призму досягнення Цілей сталого розвитку, де фінансові ринки та публічні фінанси виконують функцію перерозподілу ризиків між державою та приватним сектором [1]. Дослідження С. Петрухи (S. Petrukha) та співавторів акцентує увагу на взаємозв'язку публічних фінансів і сільської економіки в процесах післякризового відновлення, що супроводжуються зростанням фіскальних і боргових ризиків для фінансових ринків [2]. В. Балдинюк доповнює інституційний підхід, розглядаючи ризик-менеджмент як базовий інструмент управління діяльністю суб'єктів господарювання в умовах ринкової нестабільності та посилення зовнішніх шоків [3]. Узагальнюючи, у межах цього напрямку подальші дослідження доцільно зосередити на розробці методик оцінювання системних і квазіфіскальних ризиків фінансових ринків у процесах економічного відновлення.

Другий напрям охоплює розвиток концепцій та прикладних механізмів ризик-менеджменту на рівні підприємств і фінансових інститутів з акцентом на управлінські та аналітичні складові. О. О. Дорошенко та Д. О. Попчук обґрунтовують визначальну роль обліково-аналітичного забезпечення у процесах ідентифікації та вимірювання фінансових ризиків, підкреслюючи його вплив на якість управлінських рішень [4]. Л. В. Юрчишена та Д. В. Юрчишен розглядають ризик-менеджмент у тісному зв'язку з прогнозуванням фінансових результатів підприємства, обґрунтовуючи доцільність використання

концептуальних моделей і сценарного аналізу [5]. О. Попело та В. Драгун показують, що фінансовий ризик-менеджмент у поєднанні з інструментами корпоративної відповідальності сприяє підвищенню стійкості підприємств в умовах фінансової турбулентності [6]. Узагальнюючи, подальші дослідження цього напрямку варто спрямувати на узгодження корпоративних систем ризик-менеджменту з регуляторними та наглядовими вимогами фінансових ринків.

Третій науковий напрям пов'язаний з інтеграцією фінансового ризик-менеджменту, корпоративної соціальної відповідальності та цифрових інструментів аналізу ризиків. У дослідженні С. Кім (S. Kim) та співавторів доведено, що впровадження практик корпоративної соціальної відповідальності знижує фінансову волатильність і пом'якшує ризики на фондових ринках [7]. С. Мілана (S. Milana) та А. Ашта (A. Ashta) аналізують застосування методів штучного інтелекту у фінансах, наголошуючи на їх високому потенціалі для прогнозування фінансових ризиків водночас із виникненням нових регуляторних викликів, пов'язаних із непрозорістю алгоритмів [8]. Дж. Нахар (J. Nahar) та співавтори розкривають можливості використання розвиненої прогнозовної аналітики для комплексної оцінки ризиків на фінансових ринках [9]. Узагальнюючи, у межах цього напрямку перспективними є дослідження щодо гармонізації ESG-орієнтованих і цифрових аналітичних інструментів у системах фінансового регулювання.

Четвертий напрям охоплює дослідження ризик-менеджменту в умовах глобальних криз і високої волатильності фінансових ринків. С.Л. Чанг (S. L. Chang) та співавтори аналізують трансформацію фінансових ризиків у період пандемії COVID-19, підкреслюючи необхідність швидкої адаптації регуляторних механізмів [10]. Дж. Дел Лл (G. Del Lo) та співавтори демонструють регіональні відмінності реагування фінансових ринків на кризові шоки та асиметрію фінансових ризиків [11]. О. Оуєкодун (O. Oyedokun) та співавтори обґрунтовують стратегічну роль аналітичних інструментів у превентивному управлінні ризиками на глобальних фінансових ринках [12].

Дж. С. Ланді (G. C. Landi) та співавтори показують, що ESG-рейтинги трансформуються в самостійне джерело фінансових ризиків і нових регуляторних викликів для учасників фінансових ринків [13]. Узагальнюючи, подальші дослідження цього напрямку доцільно зосередити на розвитку макропруденційних інструментів і стрес-тестування фінансових ринків у кризових і посткризових умовах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на суттєві наукові напрацювання у сфері ризик-менеджменту, залишаються недостатньо дослідженими процесні механізми формування ризиків на ринку цінних паперів і фондовому ринку в умовах структурних і кон'юнктурних змін, а також їх накопичення поза межами традиційних моделей оцінювання. Обмеженою є систематизація підходів до управління ризиками в діяльності банків і фінансових інститутів з урахуванням цифровізації фінансових послуг і взаємопоеднання різних типів ризиків. Недооцінено роль пенсійних фондів у довгостроковому та міжпоколінному перерозподілі фінансових ризиків, а також вплив неузгодженості регуляторних підходів на ефективність превентивного управління системними ризиками.

Пропоноване дослідження спрямоване на заповнення цих прогалин шляхом інтегрованого аналізу процесів формування й перерозподілу ризиків на різних сегментах фінансового ринку та обґрунтування напрямів удосконалення ризик-менеджменту й регуляторних механізмів у сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є теоретичне та прикладне обґрунтування підходів до ризик-менеджменту на фінансових ринках в умовах трансформації ринку цінних паперів, розвитку фондового ринку та еволюції діяльності банків, фінансових інститутів і пенсійних фондів у сучасному регуляторному середовищі.

Для досягнення зазначеної мети у статті поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати закономірності формування фінансових ризиків на ринку цінних паперів і фондовому ринку в умовах структурних та кон'юнктурних змін.

2. Дослідити специфіку управління фінансовими ризиками в діяльності банків, фінансових інститутів і пенсійних фондів за умов трансформації фінансових послуг.

3. Обґрунтувати напрями вдосконалення ризик-менеджменту та регуляторних механізмів функціонування фінансових ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування ризиків на ринку цінних паперів і фондовому ринку відбувається під впливом як довгострокових структурних зрушень, так і короткострокових кон'юнктурних коливань, що зумовлює нестабільність цінової динаміки та змінює межі передбачуваності ринкових процесів. Зростання ролі інституційних інвесторів, концентрація торгів у межах обмеженого кола фінансових інструментів, трансформація корпоративного управління та активне використання складних фінансових продуктів призводять до появи нових конфігурацій ризику, які не зводяться до класичних ринкового чи кредитного ризику. Кон'юнктурні чинники, зокрема циклічні коливання ділової активності, монетарна політика та очікування учасників ринку, посилюють короткострокову волатильність і здатні різко змінювати оцінку дохідності та ліквідності цінних паперів, навіть за відсутності фундаментальних змін у фінансовому стані емітентів (табл. 1).

Таблиця 1

Структурні та кон'юнктурні чинники формування ризиків на ринку цінних паперів і фондовому ринку

Група чинників	Характер прояву	Типові ризики для учасників ринку
Структурні зміни	Трансформація фінансових інститутів, концентрація капіталу, ускладнення фінансових інструментів	Системний ризик, ризик втрати ліквідності, регуляторний ризик
Інституційні умови	Зміни правил лістингу, вимог до прозорості, наглядових	Правовий ризик, ризик комплаєнсу

	процедур	
Макроекономічні фактори	Інфляція, процентні ставки, валютні коливання	Процентний ризик, валютний ризик
Кон'юнктура ринку	Спекулятивні коливання, зміна інвестиційних настроїв	Волатильність цін, поведінковий ризик
Інформаційне середовище	Асиметрія інформації, швидкість поширення новин	Репутаційний ризик, ризик помилкової оцінки активів

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 2; 9; 11].

Чинники, узагальнені в таблиці 1, відображають типові джерела ризику, з якими зіштовхуються учасники фондового ринку в процесі повсякденної діяльності. У практиці банків, інвестиційних фондів і інших фінансових інститутів ризик виникає не в момент появи окремого негативного сигналу, а внаслідок тривалого накопичення позицій за умов відсутності відчутних обмежень з боку ринку. За таких обставин стабільність цін і доступність ліквідності створюють середовище, у якому знижується чутливість до строкової структури активів, концентрації портфелів і потенційних змін вартості фінансових інструментів. Досвід європейських банків у період підвищення процентних ставок у 2022–2023 роках показує, що істотні ризики можуть залишатися поза межами формальної звітності, оскільки знецінення облігацій і інших боргових цінних паперів не відображається у фінансових результатах доти, доки активи не реалізуються. У результаті фінансові установи зберігають регуляторні показники на прийнятному рівні, водночас стикаючись з обмеженнями у доступі до ліквідності та зростанням чутливості до поведінки вкладників і контрагентів [14]. Це змінює характер ризику з облікового на операційний і управлінський. Для фондового ринку в цілому кон'юнктурні зрушення проявляються у вигляді синхронних рішень інституційних інвесторів, які переглядають інвестиційні стратегії під впливом змін монетарної політики та регуляторних сигналів. Практичні наслідки таких рішень не залежать безпосередньо від фінансових результатів емітентів, а визначаються обмеженнями щодо ризику, капіталу та ліквідності. У звітах з фінансової

стабільності підкреслюється, що саме така поведінка інвесторів підсилює волатильність і ускладнює довгострокове фінансування через ринок цінних паперів [15]. Окрему групу ризиків формують механізми торгів і клірингу, зокрема на ринках похідних фінансових інструментів. Події на європейських енергетичних ринках у 2022 році засвідчили, що різке зростання волатильності здатне призводити до кратного збільшення маржинальних вимог протягом короткого часу. За даними міжнародних фінансових інституцій, обсяг необхідної ліквідності для покриття маржі в окремі періоди досягав масштабів, які вимагали втручання державних і наднаціональних органів для запобігання збоїв у фінансовій інфраструктурі [16]. У таких ситуаціях навіть фінансово стійкі учасники ринку можуть зазнавати труднощів через часовий розрив між зобов'язаннями та доступом до фінансування. Загалом це свідчить про те, що ризик на фондовому ринку формується не лише властивостями окремих цінних паперів, а сукупністю ринкових, інституційних і операційних умов, у межах яких ці папери обертаються. Для фінансових інститутів це означає необхідність переходу від формальної ідентифікації ризиків до аналізу практичної стійкості портфельних і торговельних рішень в умовах погіршення ліквідності та зміни ринкової поведінки.

Управління ризиками в діяльності банків та інших фінансових інститутів у сучасних умовах формується під впливом трансформації фінансових послуг, яка змінює не лише канали взаємодії з клієнтами, а й внутрішню логіку прийняття рішень. Розширення цифрових сервісів, поява комбінованих фінансових продуктів і зміщення частини операцій у платформні середовища призводять до того, що ризики дедалі рідше мають чітко визначені межі за видами діяльності та все частіше проявляються на стику фінансових, операційних і технологічних процесів (табл.2).

Таблиця 2

Специфіка управління ризиками в діяльності банків і фінансових інститутів в умовах трансформації фінансових послуг

Напрямок діяльності	Зміна формату фінансових послуг	Переважаючі ризики	Практика управління
Банківські послуги	Дистанційне кредитування, мобільні сервіси	Кредитний, операційний	Системи раннього виявлення, портфельні ліміти
Інвестиційні сервіси	Онлайн-платформи, масова участь роздрібних інвесторів	Ринковий, поведінковий	Сценарний аналіз, обмеження концентрації
Платіжні інструменти	Миттєві платежі, фінтех-інтеграції	Операційний, кіберризик	Контроль безперервності, резервні процедури
Страхові та пенсійні продукти	Гнучкі довгострокові зобов'язання	Ліквідності, актуарний	Стрес-тестування, довгострокове балансування
Небанківські інститути	Платформні та партнерські моделі	Регуляторний, репутаційний	Комплаєнс, контроль взаємодії з партнерами

Джерело: сформовано авторами на основі [4; 5; 7; 12].

У практичній діяльності українських банків трансформація фінансових послуг насамперед проявляється через зміну простору виникнення ризиків. Масове використання дистанційних каналів, мобільного банкінгу та карткових розрахунків призвело до того, що значна частина ризику формується на рівні операційних процесів, а не кредитних рішень. За офіційними даними Національного банку України, у 2024 році загальний обсяг збитків від незаконних дій із платіжними картками досяг 1,1 млрд грн, що на 37% перевищило показник попереднього року, при цьому середня сума однієї шахрайської операції зросла більш ніж на третину [17]. Така динаміка свідчить про зміну якісних характеристик ризику: за зменшення кількості інцидентів зростає їхня фінансова вага, що потребує переорієнтації ризик-менеджменту з

формального обліку випадків на аналіз поведінкових моделей клієнтів і операцій у режимі реального часу.

Інший аспект специфіки управління ризиками пов'язаний із трансформацією кредитних послуг і структурою банківських портфелів. В умовах воєнної економіки та поступового відновлення ділової активності банки збільшують обсяги кредитування, одночасно знижуючи залежність від державних програм підтримки. В Огляді банківського сектору НБУ за 2024 рік зазначається, що чистий гривневий кредитний портфель бізнесу зростає темпами понад 20% у річному вимірі, тоді як частка кредитів за програмою «5–7–9%» у працюючому корпоративному портфелі зменшилася, що означає зростання ринкового кредитного ризику на балансах банків [18]. У практичному вимірі це вимагає перегляду стандартних скорингових моделей і посилення ролі експертної оцінки, оскільки цифрові канали ухвалення кредитних рішень не завжди відображають повний спектр ризиків господарської діяльності позичальників.

У сукупності ці приклади показують, що управління ризиками в діяльності банків та інших фінансових інститутів дедалі більше зміщується від контролю окремих продуктів до контролю процесів, швидкості операцій і поведінкових факторів. Трансформація фінансових послуг робить ризик менш локалізованим і менш передбачуваним, а отже, підвищує значення інтеграції фінансового, операційного та технологічного ризик-менеджменту в єдину систему управління стійкістю.

Роль пенсійних фондів як інституційних інвесторів визначається специфікою їхніх довгострокових зобов'язань і необхідністю поєднання стабільності виплат із збереженням вартості активів у мінливому фінансовому середовищі. На відміну від банків і комерційних фінансових компаній, пенсійні фонди не орієнтовані на короткострокову ліквідність або швидку оборотність капіталу, проте саме ця особливість робить їх ключовими носіями фінансових ризиків, які накопичуються в системі протягом тривалого часу. Через структуру

своїх портфелів пенсійні фонди одночасно виконують стабілізувальну функцію, забезпечуючи попит на довгострокові фінансові інструменти, і транслюють макроекономічні та ринкові шоки у майбутні зобов'язання перед учасниками пенсійних програм (табл.3).

Таблиця 3

Роль пенсійних фондів у накопиченні та перерозподілі фінансових ризиків

Напрямок інвестування	Характер активів	Тип ризику, що накопичується	Механізм перерозподілу ризику
Державні цінні папери	Довгострокові боргові інструменти	Процентний, інфляційний	Перенесення макроризиків у майбутні пенсійні виплати
Корпоративні облигації	Фінансування бізнесу	Кредитний, ліквідності	Концентрація ризику в обмеженому колі емітентів
Акції	Частка в корпоративному капіталі	Ринковий, волатильності	Перерозподіл ризику між поколіннями вкладників
Альтернативні інвестиції	Нерухомість, інфраструктура	Оцінки, ліквідності	Відкладений прояв ризику у довгостроковій перспективі
Закордонні активи	Валютні та міжнародні інструменти	Валютний, регуляторний	Географічна диверсифікація ризику

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 2; 6; 13].

Інвестиційні рішення пенсійних фондів ухвалюються в часовому горизонті, який суттєво перевищує типові цикли фінансових ринків, що змінює спосіб прояву ризику. Більшість коливань цін на ринках капіталу не викликає негайної реакції з боку фондів, а відтак не трансформується у поточні збитки. Проблемні наслідки з'являються з часовим лагом, коли накопичений ефект низької реальної дохідності або невдалої структури активів починає впливати на співвідношення між активами та майбутніми пенсійними зобов'язаннями. За таких умов ризик стає менш видимим для ринку, але не менш значущим для фінансової стійкості пенсійної системи. Значна частина ризиків концентрується

в сегменті боргових цінних паперів з фіксованою дохідністю, які традиційно складають основу пенсійних портфелів. Тривале перебування в умовах низьких або негативних реальних процентних ставок створює ситуацію, коли формально стабільні інструменти не забезпечують збереження купівельної спроможності накопичень. Зміна монетарного режиму лише робить цей дисбаланс більш помітним, оскільки переоцінка активів відбувається без швидкої можливості перегляду інвестиційної стратегії. Перерозподіл ризику через пенсійні фонди відбувається не між інвесторами одного періоду, а між різними хвилями учасників накопичувальної системи. Інвестиційні стратегії, сформовані з урахуванням потреб нинішніх вкладників, можуть створювати додаткове навантаження для майбутніх, якщо фактична дохідність активів не відповідає очікуваним параметрам актуарних розрахунків. У цьому випадку фінансовий ризик набуває міжпоколінного характеру, проявляючись у зміні умов індексації або коригуванні обсягів пенсійних виплат [3]. Окремий вимір ризику формується у зв'язку з використанням альтернативних та інфраструктурних інвестицій, які дедалі частіше застосовуються як інструмент підвищення дохідності портфеля [10]. Такі активи змінюють зовнішні характеристики ризику, зменшуючи відображену волатильність, але водночас ускладнюють оцінку вартості та обмежують гнучкість управління. Наслідки таких рішень стають відчутними під час переоцінки активів або коригування довгострокових стратегій, коли можливість швидкого виходу з інвестицій фактично відсутня. Так, роль пенсійних фондів у перерозподілі фінансових ризиків полягає не лише в акумулюванні капіталу, а й у формуванні відкладених ефектів, які проявляються за межами типових ринкових фаз. У цих умовах стабільність пенсійної системи залежить не стільки від поточних ринкових показників, скільки від якості довгострокових інвестиційних рішень і здатності своєчасно адаптувати їх до зміни економічного середовища.

Ризик-менеджмент на фінансових ринках сьогодні перебуває у стані постійного методологічного розриву між складністю реальних процесів і

можливостями наявних інструментів оцінювання. Основні методи вимірювання ризиків залишаються орієнтованими на минулі спостереження та умовну стабільність параметрів, що знижує їхню придатність у ситуаціях структурних зламів, асиметричних шоків і швидкої зміни поведінки учасників ринку. Значна частина ризиків накопичується поза межами стандартних моделей, оскільки вони не фіксують зміни у строковості фінансових рішень, концентрації позицій і взаємозалежності між інституціями [9].

Проблеми посилюються фрагментацією підходів до оцінювання ризиків, коли різні їх види розглядаються автономно, незважаючи на їх фактичну взаємопов'язаність. У результаті сукупний ризик портфелів і фінансових систем знижується, а перехід від індивідуальних вразливостей до системних збоїв залишається малопомітним до моменту реалізації. Додатковим обмеженням є короткий часовий горизонт більшості моделей, які реагують на поточну волатильність, але майже не враховують відкладені ефекти інвестиційних і управлінських рішень, особливо у сфері довгострокових фінансових зобов'язань [11].

Регуляторне середовище водночас формує власні джерела ризику через неузгодженість цілей і інструментів нагляду. Вимоги до капіталу, ліквідності та ризикових експозицій часто розробляються ізольовано, що стимулює адаптацію поведінки фінансових інститутів до формальних нормативів, а не до реального профілю ризику. За таких умов зростає роль внутрішніх моделей і експертних оцінок, проте відсутність єдиних критеріїв їх застосування ускладнює порівнюваність ризикових позицій і знижує ефективність наглядових рішень.

Суттєвим викликом залишається прискорення фінансових процесів, яке скорочує час між виникненням ризику та його реалізацією. Багато рішень ухвалюються швидше, ніж оновлюються системи контролю, а регуляторні механізми часто реагують із запізненням. У таких умовах ризик-менеджмент дедалі більше набуває характеру реактивного управління, зосередженого на

мінімізації вже реалізованих втрат, тоді як потенційні системні дисбаланси продовжують накопичуватися.

Удосконалення системи ризик-менеджменту та регуляторних механізмів функціонування фінансових ринків доцільно розглядати не як розширення формальних вимог або ускладнення методик оцінювання, а як зміну логіки управління ризиками в цілому. Практичний акцент має зміщуватися від контролю відповідності нормативам до здатності своєчасно виявляти накопичені дисбаланси, що формуються всередині фінансової системи. Це передбачає інтеграцію фінансових, поведінкових і операційних ризиків у єдині аналітичні контури та відмову від ізольованого розгляду окремих ризикових показників.

На рівні фінансових інститутів доцільним є розвиток портфельних і сценарних підходів, які дозволяють оцінювати наслідки нетипових, але правдоподібних подій без прив'язки виключно до історичних даних. Практика свідчить, що саме сценарії зміни ліквідності, синхронної поведінки клієнтів або різкого перегляду ринкових очікувань є ключовими джерелами втрат, але залишаються недостатньо інтегрованими в процеси внутрішнього управління ризиками. У цьому контексті важливою є не точність окремого прогнозу, а регулярність перегляду припущень і здатність швидко коригувати управлінські рішення.

Регуляторні механізми мають еволюціонувати у напрямі більшої функціональної узгодженості між вимогами до капіталу, ліквідності та управління ризиками. Практичні рекомендації полягають у зменшенні стимулів до формального дотримання нормативів і посиленні вимог до якості внутрішніх процедур ризик-менеджменту, зокрема в частині управління концентрацією ризиків і довгостроковими експозиціями. Важливим є також підвищення порівнюваності ризикових оцінок між учасниками ринку, що потребує більш чітких підходів до використання внутрішніх моделей і прозоріших критеріїв їх наглядної оцінки.

Для фінансових ринків у цілому доцільним є посилення ролі макропруденційних інструментів, орієнтованих не на окремі установи, а на виявлення системних зрушень і поведінкових ефектів. Практика показує, що ризики часто концентруються поза межами традиційних індикаторів стабільності, тому регуляторні рішення мають враховувати швидкість поширення фінансових шоків і взаємозалежність різних сегментів ринку. У сукупності реалізація таких рекомендацій дозволяє підвищити адаптивність системи ризик-менеджменту та зменшити ймовірність накопичення прихованих ризиків, які виявляються лише у фазі кризових порушень ринкової рівноваги.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що ризик-менеджмент на фінансових ринках формується в умовах зростаючої структурної складності, за яких ризик набуває процесного характеру й накопичується поступово, часто поза межами стандартної фінансової звітності. Показано, що традиційні підходи до оцінювання ризиків, орієнтовані на історичні дані та окремі види ризику, не забезпечують своєчасного виявлення системних дисбалансів у періоди відносної ринкової стабільності. Встановлено, що на фондовому ринку та ринку цінних паперів ризики формуються під впливом поєднання структурних змін і поведінкових чинників, а їх реалізація значною мірою залежить від ліквідності та швидкості ринкових реакцій. У діяльності банків і фінансових інститутів трансформація фінансових послуг призводить до розмивання меж між фінансовими, операційними та технологічними ризиками, що потребує переходу від продуктово орієнтованих до процесно орієнтованих моделей управління. Доведено, що пенсійні фонди як інституційні інвестори виконують подвійну функцію: стабілізують фінансові ринки в короткостроковій перспективі та одночасно акумулюють довгострокові ризики, які переносяться в майбутні періоди й можуть набувати міжпоколінного характеру. Основними науково-практичними проблемами ризик-менеджменту визначено обмеженість методів оцінювання ризиків і неузгодженість регуляторних підходів, що знижує ефективність превентивного контролю й

стимулює формальне дотримання нормативів. Практичні рекомендації, обґрунтовані в статті, спрямовані на інтеграцію фінансових, поведінкових і операційних ризиків у межах сценарних та портфельних підходів, а також на посилення макропруденційних інструментів аналізу системних зрушень. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням комплексних методів оцінювання довгострокових і відкладених ризиків фінансових ринків у контексті цифровізації та інституційних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Петруха С. В., Петруха Н. М. Аграрний сектор економіки: візія фінансового контексту досягнення Цілей сталого розвитку. *Облік і фінанси*. 2023. № 4. С. 143–155. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4\(102\)-143-155](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-143-155). URL: <https://afj.org.ua/pdf/1036-agrarniy-sektor-ekonomiki-ukraini-viziya-finansovogo-kontekstu-dosyagnennya-ciley-stalogo-rozvitku.pdf>
2. Petrukha S., Klymenko K., Petrukha N. Rural economy and public finances: the effects of mutual reconstruction. *Finance of Ukraine*. 2024. № 9. P. 77–98. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.09.077>
3. Балдинюк В. Ризик-менеджмент як інструмент управління діяльності суб'єктів господарювання. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-39>
4. Дорошенко О. О., Попчук Д. О. Ризик-менеджмент: роль обліково-аналітичного забезпечення підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. Вип. 1, № 101. С. 24–32. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve120233>.
5. Юрчишена Л. В., Юрчишен Д. В. Концепція управління та ризик-менеджмент для прогнозування фінансових результатів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2024. Вип. 2, № 54. С. 143–154. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.13>.

6. Попело О., Драгун В. Фінансовий ризик-менеджмент та корпоративна соціальна відповідальність як інструменти підвищення стійкості підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. Вип. 3, № 43. С. 290–298. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3\(43\)-290-298](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-3(43)-290-298).

7. Kim S., Lee G., Kang H. G. Risk management and corporate social responsibility. *Strategic Management Journal*. 2021. Vol. 42, № 1. P. 202–230. DOI: <https://doi.org/10.1002/smj.3224>.

8. Milana C., Ashta A. Artificial intelligence techniques in finance and financial markets: a survey of the literature. *Strategic Change*. 2021. Vol. 30, № 3. P. 189–209. DOI: <https://doi.org/10.1002/jsc.2403>.

9. Nahar J., Hossain M. S., Rahman M. M., Hossain M. A. Advanced predictive analytics for comprehensive risk assessment in financial markets: strategic applications and sector-wide implications. *Global Mainstream Journal of Business, Economics, Development & Project Management*. 2024. Vol. 3, № 4. P. 39–53. DOI: [10.62304/jbedpm.v3i4.148](https://doi.org/10.62304/jbedpm.v3i4.148).

10. Chang C. L., McAleer M., Wong W. K. Risk and financial management of COVID-19 in business, economics and finance. *Journal of Risk and Financial Management*. 2020. Vol. 13, № 5. P. 102. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13050102>.

11. Del Lo G., Basséne T., Séné B. COVID-19 and the African financial markets: less infection, less economic impact? *Finance Research Letters*. 2022. Vol. 45. P. 102148. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102148>.

12. Oyedokun O., Ewim S. E., Oyeyemi O. P. Leveraging advanced financial analytics for predictive risk management and strategic decision-making in global markets. *Global Journal of Research in Multidisciplinary Studies*. 2024. Vol. 2, № 02. P. 016–026. DOI: <https://doi.org/10.58175/gjrms.2024.2.2.0051>.

13. Landi G. C., Iandolo F., Renzi A., Rey A. Embedding sustainability in risk management: the impact of environmental, social, and governance ratings on corporate financial risk. *Corporate Social Responsibility and Environmental*

Management. 2022. Vol. 29, № 4. P. 1096–1107. DOI: <https://doi.org/10.1002/csr.2256>.

14. Riding the rate wave: interest rate and run risks in euro area banks during the 2022–2023 monetary cycle. *European Central Bank: вебсайт*. 2025. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp3090~4852851923.en.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).

15. Global Financial Stability Report, April 2023: A Financial System Tested by Higher Inflation and Interest Rates. *International Monetary Fund: вебсайт*. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/publications/gfsr/issues/2023/04/11/global-financial-stability-report-april-2023> (дата звернення: 05.12.2025).

16. Margins and liquidity in European energy markets in 2022. *Bank for International Settlements: вебсайт*. 2023. URL: <https://www.bis.org/publ/bisbull77.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).

17. Кількість випадків шахрайства з картками зменшилася, збитки за ними зросли. *Національний банк України: вебсайт*. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vipadkiv-shahraystva-z-kartkami-zmenshilasya-zbitki-za-nimi-zrosli> (дата звернення: 05.12.2025).

18. Кредити бізнесу та населення зростають понад рік в умовах зниження ставок – Огляд банківського сектору. *Національний банк України: вебсайт*. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/krediti-biznesu-ta-naselennya-zrostayut-ponad-rik-v-umovah-znizhennya-stavok-oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 05.12.2025).